

Tevhid-i Tedrisat ve Laik Eğitim

The Law of Unification of Education and Secular Education

Asım ARI

G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü EPÖ A.B.D., Ankara-TÜRKİYE

ÖZET

Osmanlı İmparatorluğu'nda eğitim ve öğretim, sadece bir hayır işi, bir dini görev kabul edilmiş ve vakıflar yoluyla yürütülmüştür. Geleneksel eğitim kurumları arasında, sadece "askeri eğitim" ve "yöneticilerin eğitimi" devlet tarafından yürütülmüştür. 18. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan endüstriyel gelişme karşısında Osmanlı Medeniyeti, eski üstünlüğünü yitirip zayıflamaya başlamış ve eğitim-öğretim de dahil olmak üzere birçok alanda yenileşmelere girişmek zorunda kalmıştır. Eğitim ve öğretim alanında ilk yenileşmeler, mevcut okullara dokunmadan, Batı örneğinde askeri okulların açılmasıdır. Eğitim alanında bu ikilik, Batı örneğinde sivil okulların kurulmasına ağırlık verilmesiyle daha da belirginleşti. Zamanla, ayrı ayrı iki sistemde okumuş, hayat görüşleri farklı iki nesil arasında anlaşmazlık son haddine çıktığı için devlet işlerine kesin bir yön tayin edilemiyordu. İkinci Meşrutiyet döneminde "Tevhid-i Tedrisatın" bazı ön adımları atılmış olsa da, medrese-mektep ikiliği ve eğitim kurumlarının organizasyon bozukluğu, Cumhuriyet hükümeti kurulduğunda da aynen devam ediyordu. Nihayet 3 Mart 1924 günü Mecliste kabul edilen "Tevhid-i Tedrisat" kanunu ile eğitimde birlik sağlandı.

Anahtar Kelimeler: Tevhid-i Tedrisat, Laik Eğitim

ABSTRACT

Education in the Ottoman Empire was accepted as a charity and religious duty and was run by the communal foundations. Traditionally the state was only interested educating the military and administrative staff and therefore opened and operated schools to serve to that purpose. The Ottoman civilization began to loose its superiority and weakened due to the industrial revolution that took place in Europe in the 18th century. This enforced the rulers to reform the educational system. Those reforms, however, did not bring about any changes in the existing schools but new military schools that imitated those in Europe were opened. This duality became more apparent by the emergence of civil schools which were modeled similar schools in Europe. Due to the diverse opinions of the generations that were grown in these two essentially different school

systems forming a definite direction for the state affairs became more and more difficult. During the era of second democratic reforms, known as II. Meşrûtiyet, initial steps were taken in the direction of unifying the educational system. Yet, the duality in the system continued to exist even during the initial period of the Republican Era. Finally, unification in the educational system was brought about by the acceptance of "Law of Unification of Education" in the Parliament on March 3, 1924.

Key Words: The Law of Unification of Education, Secular Education

1. GİRİŞ

Osmanlı Devleti savaşlarda aldığı bir dizi yenilgiden sonra, Avrupa tarzı yeni askeri okullar açarak eğitimde yeniliğe gitti. Eğitimdeki yenilik, sivil okulların açılmasıyla devam etti. Yenilik hareketinde mevcut okullara dokunulmadan yeni okulların açılması, medreselerin ve savunucularının tepkisini çekmemek içindi. Yeni okulların açılması mektep-medrese ikiliğini meydana getirdi. Bunlardan başka azınlık (Yahudi, Rum, Ermeni...) ve yabancı devletler tarafından açılan misyoner okulları da vardı. Farklı okullardan farklı zihniyette nesillerin yetiştirilmesine yol açan bu eğitim sistemi, -her ne kadar eğitimde birlik yapılmaya çalışılsa da- Cumhuriyet dönemine kadar devam etti.

"...Efendiler! Memleket evladının ortak ve eşit olarak almaya zorunlu oldukları ilimler ve fenler vardır. Yüksek meslek ve ihtisas sahiplerinin ayrılabilceği öğretim derecelerine kadar, eğitim ve öğretimde birlik, sosyal toplumumuzun ilerleme ve yükselmesi görüşü açısından çok önemlidir."

Diyerek Mustafa Kemal, gerilememizin en önemli sebebinin, şimdiye kadar takip edilen eğitim ve öğretim sistemleri olduğunu vurgulamıştır.

Farklı fikir ve duyguda insan yetiştirme problemini çözen Tevhid-i Tedrisat Kanunu, 3 Mart 1924 tarihinde TBMM'de görüşülerek kabul edildi.

2. TEVHİD-İ TEDRİSAT'TAN ÖNCESİ EĞİTİMİN YAPISI

Osmanlı İmparatorluğu'nda eğitim sistemi, Selçuklu İmparatorluğu'nda kurulmaya başlayan okul sisteminin devamıdır. Bu sistem, islami medeniyet temellerine dayalı olarak, kendi içerisinde uyumlu bir bütünlük gösterir. Osmanlı İmparatorluğu'nda eğitim ve öğretim faaliyetleri, 19. yüzyılın ortalarına gelinceye kadar devletin görev alanının dışında kalmıştır. Eğitim ve öğretim, sadece bir hayır işi, bir dini görev olarak kabul edilmiş ve sadece hayırsever kişilerin kurdukları vakıflar yoluyla yürütülmüştür.

Geleneksel eğitim kurumları arasında, sadece “askeri eğitim” ve “yöneticilerin eğitimi” devlet tarafından yürütüldü. 18. yüzyılda Avrupa’da ortaya çıkan endüstriyel gelişme karşısında Osmanlı Medeniyeti, eski üstünlüğünü yitirip zayıflamaya başladı. Bunu önlemek için devlet, her alanda yenileşmelere girişmek zorunluluğuyla karşı karşıya geldi. Devletin yenileşme işine giriştiği alanların başında, eğitim ve öğretim alanları geliyordu. Böylece eğitim ve öğretim işleri, bir devlet görevi, yani bir devlet politikası niteliği kazandı (Akkutay, 1984).

Osmanlı Devleti’nde eğitim ve öğretim alanında ilk yenileşmeler, Batı örneğine benzetilmeye çalışılan askeri okulların açılmasıdır. Bunun sebebi, Osmanlı Devleti’nin savaşlarda yenilgileri çoğaldıkça, bunu öncelikle Avrupa subay ve askerlerinin iyi yetiştirmiş olmalarına, kendilerinin bu alanda geri kalmalarına bağlamaları ve yenilgiler nedeniyle askeri eğitim ve öğretimde yenileşmelere gidilmesine medreselilerin bir şey diyememeleridir. Mevcut okullarda yenileşme yapmak, onların öğretim düzeyini yükseltmek biçiminde bir yola gidilse medreselilerin tepkisi ile karşılaşılacaktı. Bu nedenle yeni okullar açma yoluna gidildi (Akyüz, 1997).

Eğitim alanında bu ikilik, askeri okullar tarzında kurulan batı örneğinde eğitim kurumları iyice yerleştikten sonra, Batı örneğinde sivil okulların kurulmasına ağırlık verilmesiyle daha da belirginleşti. Bir taraftan hukuk okulları batı yasalarına göre hakimler çıkarıyor, bir taraftan da Mekteb-i Kuzâd ve medreseler fıkıha göre hükümler verecek kadılar yetiştiriyordu (Ergün, 1982).

Medreseler, bu hareketlere engel olucu biçimde karşı çıkmadı. Osmanlı hükümetleri de başlangıçta doğrudan doğruya medreseleri hedef almamış, ilk ve ortaöğretim düzeyinde çalışmıştı. Gerektiğinde medreselerin doğal müttefikleri oluveren yeniçeri ortadan kalkmış, onun yerine batı örneğine göre yetiştirmiş, kendilerinin karşısında bir ordu vardı. Hükümet kendilerini değil, batı tipi kurumları destekliyordu (Ergün, 1982). Fakat vakıf sistemi, mali bakımdan medreseleri besliyor ve onların yaşamasını kolaylaştırıyordu. Vakıf sistemi ile öğrencileri yedirip barındıran medreseler, fakir halk çocukları için en uygun okul durumundaydı (Koçer, 1992).

Yeni açılan okullar eğitim ve öğretim yaparken, köy ve mahalle imamlarıyla onların eşlerinin yönetimindeki sıbyan mekteplerine, mahalle mekteplerine dokunulmayarak, bunlar da eğitim ve öğretime devam etti. Bunların pek çoğu vakıf kuruluşları olduğu için, devlet bunları doğrudan kapatmayı da göze alamadı. Medreseler hem ortaöğretim,

hem de yüksek öğretim düzeyinde eğitim kurumları olarak batı tipi rüştiyelerin, idadilerin, sultanilerin, yüksek okullar ve Dârülfünun'un yanibaşında yaşamaya, öğretim yapmaya, öğrenci yetiştirmeye devam etti. Üstelik medreseden yetişenlerle mektepten yetişenler, az-çok birbirlerine zıt hayat görüşlerinde kişiler olmuşlardır. “Alaylı” ve “mektepli” subayların birbirlerine düşmanlığı gibi, medreseden yetişenlerle mektepten yetişenler de birbirlerine düşman olmuştur. Mektep programlarında din derslerinin ve ibadetlerin zorunlu olması, bazı bilim dallarının dinin süzgecinden geçirilmesi, İsâm inançlarına aykırı şeyler anlatılmaması vs. bu düşmanlığı engellemiştir (Ergün, 1982).

Ayrı ayrı iki sistemde okumuş, hayat görüşleri farklı iki nesil arasında anlaşamazlık son haddine çıktığı için devlet işlerine kesin bir yön tayin edilemiyordu. Bu yüzden eğitim meseleleri de dahil olmak üzere hiçbir işe ciddi şekilde sarılarak gerçekleştirilemiyordu. Hatta eğitimin amacı bile toplumun çoğunluğu tarafından kabul edilmiş olarak teşhis edilemiyordu. Çünkü bir heyeti teşkil edenler zihniyet bakımından en azından ikiye ayrılıyordu: Halktan kopmuş mektepliler ve halkın içinde halktan kuvvet alan medreseliler. Her meselenin karşısına bu iki zihniyet dikiliyor, her iki taraf onu kendi açısından halletmek istiyor ve ona göre fikir söylüyordu. Onun için hiçbir işte esaslı karara varılamıyordu (Koçer, 1992).

İkinci Meşrûtiyet döneminde askeri rüştiyelerin Maarif Nezâretine devredilmesi ve bozulmak üzere olan medrese ve sıbyan mektepleri vakıflarının Maarife devredilmesi gibi “Tevhid-i Tedrisatın” bazı ön adımları atılmıştı* ama, medrese-mektep ikiliği ve eğitim kurumlarının organizasyon bozukluğu, Cumhuriyet hükümeti kurulduğunda da aynen devam ediyordu. Ayrıca, batı örneğine göre kurulmuş okullar arasında da birlik yoktu. İlkönce yüksek askeri okullar kendi liselerini (askeri idadiler) ve ortaokullarını (askeri rüşdiyeler) kurmuşlardı. Bunun dışında her bakanlık kendi ihtiyacı olan kalifiye elemanlarını, kendi kurdukları okullarda yetiştiriyordu. Ülkedeki eğitim kurumları Harbiye Nezâreti, Maarif-u Umûmiyye Nezâreti, Evkaf Nezâreti, Şer’iyye Nezâreti, Ziraat, Ticaret, Orman ve Maadin vs. nezâretler tarafından idare ediliyordu (Ergün, 1982).

---

* İttihat ve Terakki Fırkasının 1916 da toplanan Umumi Heyetinde aldığı eğitimle ilgili kararlar ve Tevhid-i Tedrisat yolunda atılan bu ilk adımlara ait daha geniş bilgi için Bak: Osman ERGİN, *Türk Maarif Tarihi*, 1339-1360.

3. TEVHİD-İ TEDRİSAT'IN HAZIRLIKLARI

Yurt düzeyindeki tüm okulların eğitim ve öğretim birliği sağlanması konusunda görüş birliğine varıldığı 16 Temmuz 1921 Ankara Maarif Kongresi açılış konuşmasında Mustafa Kemal, gerilememizin en önemli sebebinin, şimdiye kadar takip edilen eğitim ve öğretim sistemleri olduğunu vurgulamış; bunlardan ve doğu ve batı tesirlerinden uzak, millî bir eğitim programının hazırlanmasını istemiştir (Aslan, 1989). Mustafa Kemal 27 Ekim 1922'de Bursa'da yaptığı konuşmasında, bir milleti millet yapan, devlet yapan, ilerleten ve yükselten kuvvetler arasında saydığı fikirleri; anlamsız, mantıksız, faydasız inanç ve geleneklerden arındırarak, ilim ve feni rehber olarak tavsiye etmiştir (Palazoğlu, 1995).

2 Şubat 1923'de İzmir'de yaptığı bir konuşmasında da eğitimin birliğinden bahsetmiştir (Palazoğlu, 1995):

“...Medreseler ne olacak? Vakıflar ne olacak? Dediğiniz zaman derhal bir direnmeyle karşılaşırsınız. Bu direnişi yapanların ne hak ve yetkiyle yaptıklarını sormak gerekir... Milletimizin, memleketimizin irfan yuvaları bir olmalıdır. Bütün memleket evladı kadın ve erkek aynı şekilde oradan çıkmalıdır...”

6 Şubat 1923 Kırkağaç'ta, medreselerin eğitim yuvası olmaktan ziyade boş zaman geçirilen yer haline geldiğini vurgulamıştır. 1 Mart 1923 Türkiye Büyük Millet Meclisi açılış konuşmasında şöyle demiştir (Palazoğlu, 1995):

“...Efendiler! Memleket evladının ortak ve eşit olarak almaya zorunlu oldukları ilimler ve fenler vardır. Yüksek meslek ve ihtisas sahiplerinin ayrılabilceği öğretim derecelerine kadar, eğitim ve öğretimde birlik, sosyal toplumumuzun ilerleme ve yükselmesi görüşü açısından çok önemlidir. Bu sebeple Din İşleri Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı'nın bu konuda fikir ve çalışma birliğine gitmesi istenmeğe değerdir.”

Bundan sonra 1923 yılında öğretimin birleştirilmesi konusu tartışılmaya, Muallime ve Muallimler Derneği'nin düzenlediği eğitim konferanslarında işlenmeye başlandı. Bu konferanslardan birinde konuşan Kâzım Karabekir Paşa, sürekli bir savaş olan iktisat mücadelesinde gerekli cüret ve girişimi ancak eğitim birliğinin sağlayabileceğini;

eğitimde birlik olması için yönetimde birlik olması gerektiğini, bu nedenle de eğitimde merkezileşmeye gidilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Ergün, 1982).

Mustafa Kemal, Halk Partisinin programında (dokuz ilkedden) medreselerin kaldırılması ve Tevhid-i Tedrisat'tan da bahseder (Nutuk, 1989):

“...Bununla birlikte, programa yazılmamış kimi önemli sorunlar da vardır. Örneğin: Cumhuriyetin ilanı, halifeliğin kaldırılması, Din İşleri Bakanlığının kaldırılması, medrese ve tekkelerin kaldırılması, şapka giyilmesi...gibi. Bu sorunları programa alarak, önceden, bilgisiz ve gericilerin bütün ulusu yanıltmaya fırsat bulmalarını uygun görmedim. Çünkü bu sorunların, zamanı gelince çözülebileceğine ve sonunda ulusun kıvanç duyacağına kesin olarak inanıyordum. ...öğretimi birleştirmeye hemen girişileceği, askerlik görevi süresinin kısaltılacağı, ülkenin bayındırlaştırılmasına çalışılacağı ve benzeri gibi ivedi ve önemli gereksemeler ilkeler dışında bırakılmamıştır.”

Bu hazırlıklar sürerken, 12.000.000 dolayında tahmin edilen ülke nüfusunun 1923 yılı sonunda sahip olduğu eğitim ve öğretim olanakları şu tabloyu verebiliyordu (Sakaoğlu, 1992):

	Okul	Öğretmen	Öğrenci	Öğrenci oranı %
İlköğretim	4.894	10.238	341.941	2.8
Ortaokul	72	796	5.905	0.05
Lise	23	513	1.241	0.01
Meslek Okulu	64	583	6.547	0.054
Toplam	5.053	12.130	355.634	2.96

4. TEVHİD-İ TEDRİSAT KANUNU

Mustafa Kemal, 1 Mart 1924 günü Büyük Millet Meclisinin beşinci çalışma yılı dolayısıyla yaptığı açılış konuşmasında şu üç noktaya değinir (Nutuk, 1989):

“1.Ulus, cumhuriyetin bugün ve gelecekte bütün saldırlardan kesin olarak ve sonsuza değin korunmasını istemektedir. Ulusun isteği, “cumhuriyetin, hiç zaman geçirilmeden, denenmiş ve kanıtlanmış bütün ilkelere tümüyle dayandırılmasının sağlanması” diye belirtilebilir.

2.Kamuoyunun eğitim ve öğretimin birleştirilmesinden yana olduğu saptanmış bulunduğundan, bunun hiç zaman geçirilmeden uygulanmasını gerekli görüyoruz.

3.Müslümanlığı, yüzyıllardan beri, yapılageldiği üzere, bir siyasa aracı olarak kullanılmaktan kurtarmanın ve yüceltmenin çok gerekli olduğu gerçeğini de görüyoruz.”

2 Mart günü Parti Grubu toplantısında bu üç konu görüşülmüş ve ilkeler üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Bunlar, 3 Mart 1924 günü, Meclisin birinci oturumuna şu öneriler olarak gelmiştir (Nutuk, 1989):

“1.Halifeliğin kaldırılması ve Osmanoğulları soyundan olanların Türkiye dışına çıkarılması ile ilgili Şeyh Saffet Efendi ile elli arkadaşının yasa önerisi.

2.Din İşleri ve Evkaf Bakanlığı ile Genelkurmay Bakanlığının kaldırılması ile ilgili Sürt Milletvekili Halil Hulki Efendi ve elli arkadaşının yasa önerisi.

3.Eğitim ve öğretimin birleştirilmesi ile ilgili Manisa Milletvekili Vâsıf Bey ve elli arkadaşının önerisi.”

Mecliste, Şer’iye ve Evkaf Bakanlığını kaldıran yasa kabul edildikten sonra, Tevhid-i Tedrisat Kanunu görüşülmeye başlandı. Yasa tasarısını sunanlar, bunun Tanzimattan beri süregelen, iki eğitim, değişik fikir ve duyguda iki insan problemini çözeceğini, eğitim sisteminin artık bir millet yetiştireceğini söylüyorlardı (Ergün, 1982).

3 Mart 1924 günü Mecliste kabul edilen kanun maddeleri şunlardır (Öztürk, 1986; Genç, 1998):

Kanun No : 430

Kabul Tarihi : 03.03.1924

Resmi Gazete : 06.03.1924 – 63

Madde 1. Türkiye’deki bütün bilim ve öğretim kurumları Milli Eğitim Bakanlığına Bağlıdır.

Madde 2. Şer’iyye ve Evkaf Bakanlığı veya özel vakıflar tarafından idare edilen bütün medreseler ve okullar Milli Eğitim Bakanlığına devredilmiş ve bağlanmıştır.

Madde 3. Şer'iyeye Evkaf Bakanlığı bütçesinde okullar ve medreseler için konulan ödenekler Milli Eğitim bütçesine aktarılacaktır.

Madde 4. Milli Eğitim Bakanlığı, dini bilgiler konusunda yüksek uzmanlar yetiştirmek üzere üniversitede bir İlahiyat Fakültesi kuracak ve [ayrıca] imamlık ve hatiplik gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesiyle görevli memurların yetişmesi içinde ayrı okullar açacaktır.

Madde 5. Bu kanunun yayımı tarihinden itibaren, genel eğitim ve öğretim hizmetleri vermekte olup, şimdiki kadar Milli Savunma Bakanlığına bağlı olan askeri rüştiyeler ve idadilerle, Sağlık Bakanlığına bağlı olan Yetim Evleri, bütçeleri ve öğretim kadroları ile birlikte Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır. Anılan rüştiye ve idadilerde bulunan öğretim kadrolarının nereye bağlı olacakları, gelecekte ait olacakları bakanlıklar arasında belirlenip düzenlenecek ve o zamana kadar orduya mensup olan öğretmenler bu statülerini koruyacaklardır.

Madde 6. İşbu kanun, yayımı tarihinden geçerlidir.

Madde 7. İşbu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu Yürütür.

5. TEVHİD-İ TEDRİSAT KANUNU'NUN UYGULANMASI

Bu yasanın Meclisten çıkmasından sonra, yasanın uygulanmasıyla ilgili olarak Maarif Vekili Vasıf Bey görevlendirildi. Sorun basında tartışılırken, Bakanlık ve eğitim idareleri de ülkedeki medreselerin incelemesini yapıyordu. Yönetmeliği, programı ve kadrosu olan 29 Darülhilafe Medresesi vardı. Bakan, dünyanın her tarafında ilköğretimin sadece Bakanlık okullarında yapıldığını belirterek medreselerin ibtidai kısımlarını kapattı. Kapatılan medreselerde 16.245 öğrenci vardı. İbtidai sınıftaki öğrencilerden yaşları uygun olanlar ilkokullara ve liselerin ilkokul kısımlarına, ibtidai dahil ve hariç sınıflarının öğrencileri de liseler ve ilköğretmen okullarına kaydedildi (Ergün, 19982).

Hazırlık sınıfları kapatılan Dârülhilafe medreseleri yerine, yalnız imam ve hatip yetiştirmek üzere İmam-Hatip okulları kuruldu. Başlangıçta 29 tane olan bu İmam-Hatip okullarının programlarını Bakanlık hazırladı. Giderek her ders yılında sayıları biraz daha azalan bu okullar, 1929-1930 öğretim yılında tamamen kapatıldı. Dini bilgiler konusunda yüksek uzmanlar yetiştirmek üzere İstanbul Dârülfünun'un'da bir

İlahiyat Fakültesi kuruldu. Bu fakülte, üniversite reformundan sonra da kapatıldı (Ergin, 1977; Ergün, 1982; Yılmaz ve diğerleri, 1998).

Dârülhilafe medreseleri dışında vilayet, kaza ve köylerde 479 tane de *Medarisi İlmiye* vardı. Programı, sınıfı ve kadrosu olmayan, eski ve sağlığa zararlı binaları olan, haklarında hiçbir resmi bilgi olmayan ve resmi denetimleri yapılmayan, Şer'iyeye Vekaletince verilen izinle müderrisleri tarafından açılan, ilköğretim düzeyinde eğitim veren bu medreseler Bakanın 11 Mart 1924'te verdiği emirle kapatılmaya başlandı. Bunların öğrencileri ilkokullara kaydedilecek, müderrislerinden gerekli niteliklere sahip olanlar, okullarda "Ulum-u Diniyye" öğretmeni olabileceklerdi. Bu arada Adalet Vekili Necati Bey'in şer'i mahkemeleri lağvetmesi üzerine Vakıf Bey de Mekteb-i Kuzât'ı kapattı (Ergün, 1982).

Medreselerin asıl durumu, bütçe konuşmaları ve bütçe kanunu ile belirlendi. Meclis, Maarif Bakanlığının uzun açıklamalarından sonra medreseler konusunda bir tahsisat koymayarak, medreselerin lağvını resmen kabul etti. Medreselerin kapatılması, aynı zamanda gençlerin gerçek gelişmelerine zararlı olan eğitim, inanç ve bätül fikirlerin de kaldırılmasıdır. Medreseler bu ülkede milli menfaat, milli duygu ve bilince daima yabancı kalmışlar ve ülkenin yabancı okullarla dolmasına engel olamamışlardı. Bu okullar, medreselerin bıraktığı boşluktan yararlanarak Türkiye'ye yerleşmişler (Ergün, 1982).

Türk hükümeti kendi sıbyan okullarını ve medreselerini kapatma kararı aldıktan sonra, aynı tutumu ülkedeki yabancı okullara karşı da gösterme yoluna girdi. Hatta Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkmadan önce, Lozan Barış Antlaşmasından hemen sonra Türkiye, daha önceden kararlaştırıldığı yabancı okullar politikasını uygulamaya başladı. Türkiye kendi sınırları içinde hiçbir dinin ve mezhebin propagandasının yapılmasını istemiyordu. Okullar bu yönlerden tarafsız olmalı ve millî hislerle uygar görevlere yer verilmeliydi. Bu nedenle, Türk okulları gibi azınlık okulları da Milli Eğitim Bakanlığına bağlandı. Dinsel ve siyasal amaçla eğitim yasaklandı. Azınlık okullarında tarih, coğrafya, yurt bilgisi gibi Türkçe ve kültür eğitimi konulup, bu okulların millî eğitime bağlılığının denetlenmesi benimsendi. 1926 Şubatında Bakanlık, yabancı okulların iyi denetlenmesi hakkında Maarif Müdürlüklerine bir genelge yayınladı. 1926 Martında da Bakanlık, yabancı okulların kapitülasyonlar döneminden beri uyguladıkları bazı gelenekleri kaldırdı. Böylelikle Osmanlı dönemindeki zararlı faaliyetleri ile dikkatleri

çeken azınlık ve yabancı okulları, denetim altına alındı (Ergün, 1982; MEB, 1983; Yılmaz ve diğerleri, 1998).

Tevhid-i Tedrisat Kanununa göre askerî idadiler “liseye” çevrildi. Buradaki öğretmen subaylardan bazılarının da lise öğretmeni olarak istihdamları gerçekleştirildi. Ama askerî okullar 22 Nisan 1925 tarih ve 637 sayılı bir kanunla tekrar Milli Savunma Bakanlığına bağlandılar. Yine bu kanunla, aşağı yukarı 7.000 yetim çocuğu barındıran Dârüleytamlar Bakanlığına bağlandı (Ergün, 1982).

Tevhid-i Tedrisatla aynı gün kabul edilen Halifelik ve Şer’iye ve Evkaf Vekaletini kaldıran kanunlarla öğretim birliğini engelleyecek ve laikleşmeyi önleyecek faktörler ortadan kaldırıldı. Farklı dünya görüşlerine sahip insan yetiştiren tarikatlar ve tekkeler de, 30 Kasım 1925 tarihli 677 sayılı kanunla kapatıldı. Daha da önemlisi eğitim programları millî ve laik esaslar çerçevesinde yeniden düzenlendi. 1927’den itibaren seçmeli duruma getirilen din dersleri, 1930’da şehir ilkokul, 1931-32’de ortaokul ve 1939’da da köy ilkokul programlarından çıkarıldı. Din dersleri büsbütün öğrenci ailelerinin sorumluluğuna bırakıldı. Arapça ve Farsça dersleri okullardan kaldırılarak yerine Latince ve Yunanca dersleri kondu. Aynı şekilde ders kitapları dönemin politikasına uygun olarak yeniden hazırlandı. Yeni çıkarılan ders kitaplarında eskiye ait bilgiler azaltıldı ve milli eğitim politikası çerçevesinde Cumhuriyet ideolojisini yerleştirecek milli şuur uyandırıcı konulara ağırlık verildi (Yılmaz ve diğerleri, 1998; Binbaşıoğlu, 1999).

Mustafa Kemal, 27 Ağustos 1925 günü İnebolu’da yaptığı bir konuşmasında Tevhid-i Tedrisatın önemini işaret ederek (*Palazoğlu, 1995*):

“Ey büyük millet! Dünya medeniyet ailesinde saygın bir yer sahibi olmaya lâyık Türk milleti, evlatlarına vereceği eğitim, okul ve medrese adında birbirinden büsbütün başka iki çeşit kuruma bölüştürmeğe halen katlanabilir miydi? Eğitim ve öğretimi birleştirmedikçe aynı fikirde, aynı zihniyette fertlerden oluşmuş bir millet yapmaya imkan aramak, boş işle uğraşmak olmaz mıydı?”

Tevhid-i Tedrisat Kanununun arkasından çıkarılan çeşitli kanunlarla batıl hurafelerin ve muzır fikirlerin kaynakları da kurutulmuş, bu suretle asırlardan beri fertlerin ilmi zihniyetle düşünmelerine engel olan etmenler birer birer ortadan kaldırılmıştır. Fransa’da büyük inkılap 1789’da başladığı halde okullar 1882’de, yani inkılaptan ancak

93 yıl sonra laikleştirilebildiği halde memleketimizde bu, Cumhuriyetin ilanından dört ay gibi kısa bir süre sonra başarmıştır (Sungu, 1938).

6. SONUÇ

Gelişmiş ülkeleri yakalayabilmek, gelişmenin sürekliliğini ve başarısını sağlayabilmek, iyi yetişmiş bir nesille gerçekleştirilebilir. Bu nedenle eğitim, gelecek için bir yatırımdır. Osmanlı İmparatorluğu da, gerilemeyi önlemek için, kendisinden ilerde gördüğü Batının eğitim kurumlarına benzer eğitim kurumları açma yoluna gitmiştir. Mevcut eğitim kurumlarına dokunulmadan yapılan bu yenileşme, farklı dünya görüşüne sahip nesillerin yetişmesine yol açtı. Mevcut durumda ülkede, milli duygu ve bilince önem verilmemiş, dolayısıyla azınlık ve yabancı okulları da ülkede hızla yayılır hale gelmişti.

Ortaya çıkan bu tablo, “Tevhid-i Tedrisatın” önemini ve zaruretini ortaya koymaktadır. Farklı dünya görüşlerine sahip nesillerce, gelişmenin sağlanması mümkün değildir. Şu anda sahip olduğumuz toplumsal barışı, yeni nesildeki uyumu bu yasaya borçluyuz. Ayrıca bu yasa ile, yenileşmeye karşı, zararlı eğitim, inanç ve batıl fikirler kaldırıldı, gençlerin gelişmesinin önü açıldı. Düşük olan, kız çocuklarının okullaşma oranı yükseldi. Erkek çocuklarla aynı eğitim kurumlarında ve eşit şartlarda eğitim alır hale geldiler. Kız çocukları artık, en yüksek eğitim-öğretim kademesine kadar gelebilme imkanı kazandı. Eğitim programları millî ve laik esaslar çerçevesinde yeniden düzenlendi. Dinsel ve siyasal amaçla eğitim yasaklandı. Milli bir amacı olmayan, zararlı faaliyetleri ile dikkati çeken azınlık ve yabancı okulları, Türk okulları gibi Milli Eğitim Bakanlığına bağlanarak denetim altına alındı.

KAYNAKLAR

- Akkutay, Ü., 1984, Enderun Mektebi, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Akyüz, Y., 1997, Türk Eğitim Tarihi (6. Baskı), İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Aslan, E., 1989, Atatürkçü Düşünce Sisteminde Türk Eğitimi, Dicle Üniversitesi Atatürk Araştırmaları Merkezi Yayınları, Diyarbakır.
- Atatürk, M. K., 1989, Nutuk, Cilt: II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 3. Baskı, Ankara.
- Binbaşıoğlu, C., 1999, Cumhuriyet Dönemi Eğitim Bilimleri Tarihi, Öğretmen Hüseyin Hüsnü Tekişik Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi, Ankara.
- Ergin, O., 1977, Türk Maarif Tarihi, Cilt: I-II, III-IV, V, Eser Matbaası, İstanbul.
- Ergün, M., 1982, Atatürk Devri Türk Eğitimi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Eroğlu, H., 1990, Türk İnkılâp Tarihi, Savaş Kitapevi.
- Genç, R., 1998, Türkiye'yi Lâikleştiren Yasalar (3 Mart 1924 Tarihli Meclis Müzakereleri ve Kararları), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Koçer, H. A., 1992, Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi, Milli Eğitim Yayınları, İstanbul.
- MEB, 1983, Cumhuriyet Dönemi Eğitim, Milli Eğitim yayınları, İstanbul.
- Öztürk, T., 1986, Milli Eğitim Mevzuatı, Yorum Matbaacılık, Ankara.
- Palazoğlu, A. B., 1995, Atatürk İlkeleri, Türk Hava Kurumu Yayınları, Ankara.
- Sakaoğlu, N., 1992, Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Sungu, İ., 1938, Tevhid-i Tedrisat, Devlet Basımevi (Belleten No:7-8'den ayrı basım), İstanbul.
- Yılmaz, M. ve diğerleri, 1998, Atatürk ve Türk Cumhuriyeti Tarihi, Siyasal Basımevi, Ankara.